

МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ШПАЛЬТАХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ

І. М. Серебрянська, канд. філол. наук, доцент
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
E-mail: serebryanska@ukr.net

Стаття присвячена аналізу мовних засобів репрезентації вищої освіти в Україні в умовах її реформування. На підставі моніторингу текстів провідних українських періодичних видань виділено основні лексико-семантичні групи освітньої лексики, проаналізовано особливості їх функціонування й конотативного наповнення відповідно до проблематики журналістських текстів та соціально-політичних умов в країні. Особлива увага приділена образним номінаціям освітніх явищ.

Аналіз мовних засобів реалізації проблематики вищої освіти в українських мас-медіа, їх емоційного та оцінного забарвлення дає можливість створити повну картину сучасного її стану та ставлення представників суспільства до подій, що відбуваються.

Ключові слова: вища освіта, освітня лексика, лексико-семантичні групи, метафора, неологізм.

В умовах інтеграції України в європейський економічний, політичний та освітній простір актуальним є підвищення конкурентоздатності української економіки. Економіка сталого розвитку формується завдяки покращенню рівня освіченості населення, його наукового потенціалу, людського капіталу, який розглядається як найважливіший фактор розвитку конкурентоздатності держави. Провідну роль у формуванні людського капіталу відіграє система освіти, особливо вища її ланка. Вища освіта дає людині можливість не тільки бути конкурентоспроможною на ринку праці, а й стати розвиненою особистістю, здатною зробити свідомий громадянський вибір. У вищих навчальних закладах формується науковий, технологічний та кадровий потенціал, який генерує нові знання, ідеї, технології, стратегії розвитку, забезпечує взаємодію між освітою, наукою та бізнесом. Сьогодні, коли система освіти України переживає процес реформування, на шпальтах провідних періодичних видань особливо актуальними стають матеріали, присвячені відповідній тематиці. Вони репрезентують різні погляди суспільства на ті чи інші зміни в освітній сфері.

Аналіз мовних засобів репрезентації тенденцій розвитку вищої освіти в Україні дає можливість створити повну картину сучасного її стану. У цьому полягає **мета** нашого дослідження. Ставимо перед собою **завдання** виділити основні лексико-семантичні групи лексики вищої освіти та вивчити особливості їх функціонування в текстах друкованих ЗМІ відповідно до їх проблематики.

Під час напрацювання фактичного матеріалу було використано **метод** суцільної вибірки, у подальшому – метод аналізу та описовий метод.

Наукова новизна – робиться спроба створити мовний образ вищої освіти в Україні на підставі аналізу лексики медіа-текстів.

Об'єкт дослідження – мова друкованих засобів масової інформації.

Предмет дослідження – лексичний рівень газетних текстів освітньої тематики.

Актуальність роботи зростає з погляду на те, що разом із модернізацією вищої освіти відбувається формування її лексичного складу, який ще не достатньо вивчений мовознавцями. Українські дослідники розглядали лише окремі аспекти цього питання: латинізми освітньої сфери в українській мові – І. С. Макар [1], питання перекладу та взаємовідповідності освітньої лексики в англійській та українській мовах – Н. О. Комісаренко, М. О. Возна та Н. М. Антонюк [2; 3]. Виникає необхідність системного аналізу різних груп лексики сфери вищої освіти.

Під час проведення дослідження нами було здійснено моніторинг провідних українських періодичних видань: щоденної всеукраїнської газети «День»,

міжнародного суспільно-політичного тижневика «Дзеркало тижня», щоденної інформаційно-політичної газети «Україна молода», щоденного видання центральних органів влади України «Урядовий кур'єр». Останнє навіть має окрему рубрику «Освіта», в якій систематично з'являються матеріали відповідної тематики, у тому числі й про вищу освіту України. У газеті «День» такі матеріали разом з іншою соціокультурною та політичною проблематикою включено до рубрики «Суспільство».

Як показують наші спостереження, журналісти активізуються в написанні матеріалів освітньої тематики відповідно до активізації дій МОН щодо реформування системи освіти (підготовка проектів наказів, їх затвердження, введення в дію відповідних процедур). Так, збільшення кількості текстів освітньої тематики спостерігаємо в період, коли було розпочато роботу над проектом закону «Про вищу освіту». У процесі його прийняття й імплементації відбувався сплеск суспільних реакцій, у тому числі й у формі журналістських текстів, на впровадження тієї чи іншої інновації у вищій школі. Натомість не так багато текстів освітньої тематики представлено в українській періодиці часів започаткування Болонського процесу в країні (2005 р.). Узагалі ж, якщо здійснити ретроспекцію сторінками українських газет, починаючи з 2016 року аж до підписання Україною Болонської конвенції, то можна простежити зменшення інтересу суспільства до питань розвитку вищої освіти. Найбільша активність журналістів припадає на 2013–2016 роки. Раніше ж питання освіти висвітлювалися неохоче. Передусім журналістські тексти були присвячені подіям святкування певної річниці з дня народження того чи іншого вишу, опису його історії, університетських традицій, спогадам про його відомі постаті. Натомість не звучало ніякої критики на адресу українських вишів, не обговорювалися ніякі освітні проблеми, що наразі вже стало традиційним елементом різних форм ЗМІ.

На шпальтах сучасних газет представлена проблематика вищої освіти, пов'язана передусім з процесом реформування системи вищої освіти в Україні: наукова діяльність у вишах, академічна чесність та плагіат, реалізація автономії університетів та прав студентства, фінансові питання роботи вищих навчальних закладів, створення системи забезпечення якості навчальної діяльності в університетах, оптимізація мережі ВНЗ, розвиток академічної мобільності студентів та викладачів тощо. Вже традиційно на шпальтах українських газет висвітлюються питання проведення вступних кампаній у вишах та складання ЗНО з його щорічними перипетіями. Особливо актуальними останнім часом стають освітні питання, пов'язані з подіями на Сході країни та в Криму.

Ми спробували проаналізувати проблематику галузі вищої освіти в текстах української періодици через призму мовної картини світу українського етносу, адже мовні засоби, їх змістове та емоційне наповнення виразно відтворюють реальну картину життя суспільства, ставлення його представників до подій, що відбуваються.

У цілому аналіз мови періодичних видань свідчить про велику увагу суспільства до проблем вищої освіти. Використовуються різноманітні лексичні засоби, подекуди не зовсім зрозумілі читачам, оскільки багато термінів були запозичені разом з поняттями, що позначають. Український поняттєво-термінологічний апарат вищої освіти переживає складний етап становлення. Ті терміни, що є звичними для Європи, потребують тлумачення й адаптації в нашому середовищі. Проблема правильного використання освітньої лексики пов'язана з її багатозначністю, з невідповідністю міжнародного і національного тлумачень. Наприклад, відбувається змішування понять, позначених словами *компетенція* і *компетентність*, *освітній рівень* і *освітньо-кваліфікаційний рівень*. По-різному можна тлумачити й слово *модуль*. Труднощі в розумінні понять і в грамотному використанні відповідних термінів виникають як в учасників навчального процесу (студентів, аспірантів, викладачів тощо), так і в менеджерського складу вищих навчальних закладів України.

Оскільки український освітній простір сьогодні орієнтується на два основні документи – європейський (нові «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» [4] та український (Закон України «Про

вищу освіту» [5] (далі – Закон України, Закон), аналіз лексики вищої освіти ми розпочали з текстів Закону України. Нам вдалося виділити кілька основних лексико-семантичних груп відповідно до розділів, присвячених важливим питанням розбудови системи вищої освіти: «Типи та структура вищих навчальних закладів», «Організація освітнього процесу», «Учасники освітнього процесу», «Забезпечення якості вищої освіти», «Управління вищим навчальним закладом» та ін. [6]. У цілому наш аналіз засвідчив необхідність створення словника-довідника лексики вищої освіти, який допоможе українцям засвоювати нові слова та поняття у процесі становлення вищої освіти.

Дібраний з газетних текстів фактичний матеріал дав можливість класифікувати освітню лексику за названими вище лексико-семантичними групами. Варто зазначити, що в журналістських текстах освітня лексика має певну специфіку: вона є емоційно забарвленою, в умовах контексту спонукає до двозначного трактування, може набувати амбівалентного оцінного забарвлення. Іноді в журналістських текстах звучить різка оцінка сучасного стану нашої вищої освіти, увиразнити яку допомагають відповідно конотовані епітети, наприклад: *...У нашій здеградованій, зденаціоналізованій і так далекій від справжніх цінностей «болонського процесу» вищій школі...* (День, 30.10.2014). З іншого боку, існує протилежна думка: журналісти підкреслюють, що наші університети мають власні цінні традиції, якими варто пишатися. При цьому використовується ціла низка позитивно забарвлених епітетів на позначення поняття «українська освіта», наприклад: *Українська освіта – цікава, багатогранна й визнана престижною в міжнародному середовищі* (День, 23.10.2014).

Хоча існує й протилежна думка: журналісти, використовуючи цілу низку позитивно забарвлених епітетів, підкреслюють, що наші університети мають власні цінні традиції, якими варто пишатися: *Українська освіта – цікава, багатогранна й визнана престижною в міжнародному середовищі* (День, 23.10.2014).

Однією з ознак мовної реалізації проблематики вищої освіти в сучасних ЗМІ є *метафоризація*, наприклад: *освітянський вулик* (День, 29.03.2016), *університетський люд* (Україна молода, 11.06.2014) – у значенні «освітянська спільнота»; *жесвіріння університету в руїнах* (День, 13.05.2016) – про складні часи українського університету, – а також застосування *неологізмів* на позначення нових понять, що виникають у нашій освіті: *ректоріада* (День, 06.03.2016), *псевдоосвіта*, *псевдонаука* (Україна молода, 17.11.2005), *ХНУРЕреволюція* (Україна молода, 31.03.2016). Для правильного розуміння їх варто трактувати в умовах контексту.

Розглянемо мовні особливості газетних текстів освітньої тематики за виділеними вище лексико-семантичними групами.

1. «Типи вищих навчальних закладів». Цю групу формують різного роду номінації вищих навчальних закладів, серед яких є як традиційні (*університет*, *вищий навчальний заклад*, *вища школа*), так і нові, пов'язані з політичними подіями в країні (*евакуйований університет*, *університет-двійник*, *університети-переселенці* тощо). Такі номінації можна класифікувати за кількома категоріями, що характеризують діяльність університету:

- форма власності: *державний університет*, *національний університет*, *приватний університет*;
- рід занять: *дослідницький університет*, *підприємницький університет*;
- місце розташування: *столичний університет*, *провінційний університет*, *периферійний університет*, *регіональний університет*;
- ступінь популярності та затребуваності в суспільстві: *престижний університет*, *відомий університет*, *елітний університет*;
- рівень якості надання освітніх послуг: *сильний університет*, *невимогливий університет*;
- оцінка діяльності: *найкращий університет* тощо.

Аналізуючи конотативне багатство освітньої лексики в контексті проблематики журналістських текстів, можна виділити кілька асоціативних пар, передусім – **університет – війна**.

Війна в країні змінила обличчя багатьох навчальних закладів, яким довелося переїхати з окупованих територій. У нашому суспільстві з'явилися нові поняття та їх назви. Окремою категорією, часто згадуваною в українських ЗМІ, стали виші Донбасу. Такі номінації утворили цілий синонімічний ряд: *виші Донбасу – вузи із зони активних дій, евакуйовані університети, виші-переселенці, виші-двійники: ...Практично в кожного з евакуйованих університетів на непідконтрольних територіях залишився свій «двійник»: чимало студентів і викладачів відмовилися виїжджати за межі рідного міста, фактично змирившись із захопленнями їх озброєними людьми та перепідпорядкування «урядам» самопроголошених республік... Очевидно, що ситуація на Донбасі переходить у режим «замороженого конфлікту», який може тривати роками і навіть десятиліттями. Тому питання можливості повернення евакуйованих університетів у Донецьк і Луганськ переходить, як кажуть логіки, в модальну площину: «якщо..., то...» (Дзеркало тижня, 11.12.2015).*

Проблема евакуації університетів Східного регіону України та їх діяльності вербалізована в газетних текстах цілою низкою метафоричних номінацій, наприклад: *Рубікон для луганських вишів* (Урядовий кур'єр, 18.10.2014); *оновлений ДонНУ: університет у вигнанні; скопіювати Донецький університет* (про його переїзд до Вінниці); *...Донецький національний університет розколотий* (Україна молода, 14.06.2016).

Проблему патріотизму реалізує наступна метафора, яка надає Донецькому національному університету, якому довелося поборотися за своє існування, антропоморфних характеристик – **університет жертвує тілом, щоб відродити дух**: *...ДонНУ, ...діставши щеплення від сепаратизму, заявляє про свою українськість. жертвує тілом, щоб відродити дух* (День, 02.10.2014). А в наступному прикладі семантичну ознаку 'патріотизм' у структурі слова *університет* вербалізує епітет *виш*, очищений від баласту: *Донецький університет у Вінниці – це певною мірою оновлений виш: очищений від «баласту», тих людей, які так і не визначились, з ким вони: з Україною чи без* (День, 04.11.2014).

Крім того, воєнні події на Сході України стали поштовхом для активізації патріотизму та громадської діяльності вищих навчальних закладів інших регіонів, які різними способами намагаються допомогти українським військовим: **Тернопільський виш згоден надати приміщення для спецбатальйону** (День, 29.08.2014). Отже, виділяємо ще одну асоціативну пару – **університет – патріотизм**.

Університет – політичний дискурс. Цю асоціативну пару формують назви на зразок: *університет, народжений революцією* (День, 02.05.2016), або ж цілі контексти: *Коли університети стають платформою для проведення передвиборчої агітації, це, звичайно, не дуже добре. Утім, не дуже добре, коли вони взагалі знаходяться поза межами сучасного політичного дискурсу* (День, 21.10.2015).

Університет – оптимізація навчального процесу (ліквідація деяких ВНЗ, їх укрупнення): *виші, які мають пошани у Бозі; ліквідований виш* (Україна молода, 02.07.2013).

Університет – корупційна діяльність: виші з сумнівною репутацією (Україна молода, 27.03.2012); *виші, які в народі називають «торговцями дипломами»* (Україна молода, 25.11.2011).

Університет – проблема набору абітурієнтів: Виші, які не набрали студентів, і так покарані (Україна молода, 25.11.2011).

Університет – підприємництво. Коли мова йде про те, яким має бути підприємницький вищий навчальний заклад, номінація *університет* в газетних текстах набуває конотаційного смислового наповнення, асоціюючись, наприклад, із гіпермаркетом: **Університет – це не гіпермаркет з продажу освітніх послуг, а підприємництво в університетах – не синонім комерції** (Урядовий кур'єр, 2014, №153).

Неоднозначне ставлення в суспільстві до статусу «національний» та до університетів, яким він наданий, репрезентує наступний приклад, де епітет *національний*, з одного боку, передає асоціативні зв'язки із нагородою, що в контексті набуває іронічного звучання (*орден на груді університетської адміністрації*), з іншого – із позитивно забарвленим словосполученням *стимул до якісної роботи: Чим все-таки стане статус «національний» – як завжди, пафосним орденом на груді університетської адміністрації чи реальним стимулом до якісної роботи? Чи пробудить він почуття відповідальності у розбещеної корупцією університетської спільноти* (Дзеркало тижня, 15.01.2016).

Образні номінації вищих навчальних закладів, які використовуються в українських періодичних виданнях, можуть набувати як позитивного, так і негативного оцінного значення. Позитивного – здебільшого тоді, коли йдеться про конкретний вищий навчальний заклад, відомий своєю історією та славними традиціями. Наприклад, Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. Івана Франка в одному з матеріалів, де підкреслюється досвід та значення вишу для країни, отримує метафоричну назву *сивочолий за роками та вічно молодий за потенціалом навчальний заклад* (День, 2015, №101–102). Позитивно забарвленою метафорою реалізовано також інший аспект діяльності сучасних українських університетів – їх готовність прийняти в себе студентів із окупованого Криму: *Вищі радо приймають студентів* (День, 11.03.2014).

У той же час, використовуючи іронічно забарвлені образні номінації на зразок «вузи» у лапках, автори висловлюють критичне ставлення до деяких вишів, вказуючи на їх недоліки: *Більшість наших університетів, «вузів» у лапках і їхніх філій не надають належної якості й там не відбувається належний навчальний процес* (День, 01.03.2016). Небажання деяких ВНЗ оприлюднювати декларації керівництва, штатні розписи, кошториси тощо, тобто працювати прозоро, відповідно до нових вимог, реалізуються за допомогою метафори *«таємниці» національних університетів* (День, 06.03.2014).

2. «Учасники освітнього процесу». У цю лексико-семантичну групу об'єднані слова, яка не лише називають учасників освітнього процесу та, поєднуючись з відповідними означеннями, дають їм звичну характеристику – за розумовими здібностями, приналежністю до країни, регіону, спеціальності тощо, наприклад: *розумні студенти, талановиті студенти, лінійні студенти; українські студенти, зарубіжні студенти, прикарпатські студенти, африканські студенти, студенти-араби; студенти-медики, студенти-юристи*, – а й репрезентують їх громадянську позицію. За семантикою в журналістських текстах можна виділити такі асоціативні пари номінацій:

учасники освітнього процесу (студенти, викладачі) – події на Сході України та в Криму, війна, наприклад: *студенти з Криму; студенти-кримчани, студенти з Донбасу, студенти-вимушені переселенці; студенти-волонтери; волонтери – студенти і викладачі* (День, 14.01.2015). Іноді це значення реалізується сполучуваністю назв учасників освітнього процесу з відповідними дієсловами, наприклад: *Студент-медик пішов воювати добровільно* (День, 15.04.2015). У нинішніх складних соціально-політичних умовах номінації учасників освітнього процесу можуть набувати негативної конотації, підкреслюючи таким чином труднощі організації навчального процесу на непідконтрольних Україні територіях: *Студенти з Криму – це наша окрема велика проблема* (День, 17.09. 2015).

З попередньою асоціацією тісно пов'язана інша – **учасники освітнього процесу (студенти, викладачі) – патріотизм**, що реалізується, наприклад, епітетом *проукраїнські викладачі і студенти*.

Студенти – майдан: *...Майдан змінив свідомість студентів, і вони вже більше не бояться боротися за кращу освіту, за кращі умови навчання, не бояться змін і готові брати на себе відповідальність за них* (День, 19.03.2014).

Студенти – боротьба з корупцією: *студенти-антикорупціонери* (Україна молода, 23.09.2015).

Студенти – оцінювання якості освіти: *Студенти ставлять освіті «задовільно», стверджують соціологи* (День, 06.08.2015); *Студентський «лайк» вищій освіті* (Україна молода, 03.07.2014) (про схвалення студентами прийняття Закону України «Про вищу освіту»).

Студенти, викладачі – боротьба проти реорганізації університету (в умовах оптимізації мережі ВНЗ): *Викладачі та студенти готові до радикальних дій...* (Україна молода, 07.11.2013); *студентська революція* (Україна молода, 03.02.2016).

Студенти – працевлаштування: *Кращий студент – той, що працює* (День, 17.06.2016).

Викладачі – корупційна діяльність: *викладачі-хабарники* (Україна молода, 20.03.2014); *нечисті на руку викладачі* (Україна молода, 01.04.2016); *розбещена корупцією університетська спільнота* (Дзеркало тижня, 15.01.2016).

Викладачі – низький рівень володіння сучасними знаннями та навичками: *викладачі без знання мов* (Україна молода, 11.06.2014).

Керівництво університету – політика (приналежність до політичної партії): *ректор-«регіонал»* (Україна молода, 27.02.2014).

3. «Освітній процес та його якість». У мові української періодики ця лексико-семантична група представлена словосполученням *якість освіти* та епітетами до нього, як позитивно, так і негативно забарвленими: *висока, належна, низька, невідповідна сучасним вимогам*, – а також словами-номінаціями процесів, пов'язаних із реформуванням вищої освіти в Україні: *оптимізація мережі ВНЗ, невідповідність якості освіти сучасним вимогам, система освіти очищається* та ін., наприклад: *Вчені-педагоги насамперед керувалися почуттям відповідальності не лише за сьогоднішнє, а й за майбутнє – усвідомлюють невідповідність якості освіти сучасним вимогам* (Урядовий кур'єр, 2014, № 153); *Українська система освіти поступово очищається від вишів, котрі не надають студентам фахових навичок* (Урядовий кур'єр, 23.02.2016); *...Відбувається поступова оптимізація мережі вищих навчальних закладів, припинено діяльність 76 вузів та філій, які не забезпечують належну якість освіти* (Сегодня.ua, 02.02.2016).

Часто автори текстів ставлять риторичні запитання перед читачами щодо якості вищої освіти в Україні та подальшого розвитку освітнього процесу: *Чи потрібна поголовна вища освіта?* (Дзеркало тижня, 25.04.2014); *Автономія університетів чи ректорський феодалізм?* (Дзеркало тижня, 28.03.2014).

Метафоричні вислови на позначення освітнього процесу, що використовуються в газетних текстах, з одного боку, підкреслюють наявність у цій сфері великих проблем, які варто вирішувати; привертають увагу суспільства до них: *КоСяк у вищій освіті* (Урядовий кур'єр, 01.03.2013); *освіта кульгає* (Україна молода, 29.05.2012); *освіта шкутильгає* (*Не буде якісної вищої освіти, якщо середня шкутильгатиме* (День, 17.06.2016)); з іншого боку, такі словосполучення (часто метафоричні), як *боротися з неякісною освітою; витягувати вищу освіту з прірви, серпом по неякісній освіті*, позначають позитивні тенденції до змін: *...Ми рішуче налаштовані боротися з неякісною освітою і вишами, які в народі називають «торговцями дипломами»* (Україна молода, 25.11.2011); *Вищу освіту треба витягувати з прірви* (Урядовий кур'єр, 27.10.2011); *Незалежне тестування: серпом по неякісній освіті* (Дзеркало тижня, 14.10.2014).

Подекуди за допомогою метафоричних конструкцій журналістам вдається персоніфікувати образ вищої освіти, що, як жива істота, захворіла й потребує негайної допомоги: *Система вищої освіти знаходиться у глибокому передінфарктному стані. Необхідна реанімація, необхідні кваліфіковані реаніматори, інакше буде біда...* (Укрінформ, 10.06.2015).

Використання художніх засобів на позначення освітнього процесу в заголовкових комплексах особливо привертає увагу читачів до гострих проблем сьогодення: *Освіта: кому вигідні бали «другої свіжості»* (Урядовий кур'єр, 03.05.2015).

Сьогодні в українському суспільстві як окрему категорію виділяють *кримську освіту*, про що свідчить наявність у газетних текстах відповідної номінації. З огляду

на останні події, у контексті вона може вступати в антонімічні відношення з номінацією *український виши*, що використовується на позначення поняття «українська якісна, затребувана освіта»: *Я вирішила здавати ЗНО, тому що кримська освіта ніде не дійсна, окрім Росії. До того ж, я просто люблю Україну... Дуже хочу вступити до українського вишу...* (День, 21.04.2016). Прикметник *український* тут набуває значення не стільки приналежності до території, скільки певного політичного, патріотичного підтексту, адже йдеться про анексію Криму. А прикметник *кримська*, реалізуючи в сучасних політичних умовах значення «неукраїнська», у контексті набуває конотативного значення «неякісна».

4. «Європейський вектор вищої освіти України». В інтерв'ю кореспонденту газети «Урядовий кур'єр», присвяченому питанню реформування вищої освіти, голова комітету Верховної ради з питань науки та освіти Лілія Гриневич (нинішній міністр освіти України), говорячи про реформу вищої школи, підкреслила, що *«Закон про вищу освіту передбачає децентралізацію управління вищою освітою, фінансову, кадрову та академічну автономію вишів, встановлює певні гарантії з отримання стипендій, спрямований на міжнародну співпрацю та мобільність у європейському просторі вищої освіти»* (Урядовий кур'єр, 2014, № 66).

Орієнтація України на європейський освітній простір має значну підтримку як з боку української спільноти, так і міжнародних експертів. Так, один із провідних британських експертів у сфері оцінювання якості освіти Стефан Джексон підкреслює: *«Мене вражає масштаб трансформації, через який проходить українська вища освіта. Перехід від радянської системи освіти до європейської — це складний процес, що потребує тривалого часу й значних зусиль. Це не просто якісь формальні зміни, це культурна трансформація і битва за уми й серця людей... Я не бачу жодних серйозних перешкод для того, щоб система вищої освіти України стала частиною європейського освітнього простору. Тим більше принципи, на яких ґрунтуються ваша освіта, аналогічні європейським»* (Дзеркало тижня, 2016, № 6).

Як показало наше дослідження, нові номінації на зразок: *європейські принципи, європейська освіта і технології, європейський освітній простір, світовий освітній простір, європейські норми освіти*, — стають активними елементами мови сьогодення: *...Очільники відомства мотивували своє рішення необхідністю запровадження європейських норм освіти та низьким рівнем викладання суспільно-гуманітарних дисциплін й відповідно відсутністю зацікавленості ними студентів* (День, 2015, № 103); *Світовий досвід показує, що успішно розвивалися лише ті країни, де відбувалися перетворення на основі власних освітніх розробок та були враховані досягнення європейської освіти і технологій. Ті ж країни, які не розвивали свою освіту, а лише запозичали традиції інших країн на старому возі далеко не поїдуть*. Використане народне прислів'я *на старому возі далеко не поїдуть* підкреслює необхідність європейських перетворень сьогодні.

Аналізуючи мовні засоби репрезентації процесів, пов'язаних із введенням Болонської системи освіти в Україні, спостерігаємо їх амбівалентне оцінне значення: з одного боку, суспільство розуміє, що це шлях наближення країни до Європи та європейських цінностей, з іншого — відчувається побоювання, несприйняття нового, чужого для нашого етносу, протидія. Так, у журналістських текстах з'являються авторські неологізми на зразок *оболонювання освіти* (Україна молода, 04.11.2005) як заголовок до одного з матеріалів газети «Україна молода». З контексту розуміємо, що це нове слово означає «дії із запровадження Болонської системи освіти в Україні». Чітко відчувається його негативне забарвлення, оскільки в контексті воно реалізує пересторогу українців, чи не зруйнують європейські інновації наших освітянських традицій. У наступному прикладі несприйняття освітніх інновацій українцями сформульовано більш відверто: *Болонська система є одним із методів розпорошення нашого інтелектуального потенціалу...* (Україна молода, 20.11.2012).

Ще одним із мовних засобів передачі негативного ставлення до європейських перетворень у вітчизняній вищій освіті є використання пейоративно забарвлених

трансформованих фразеологізмів на зразок: *Болонська система: віз перед конем?* (Україна молода, 20.11.2012). Таким є заголовок до матеріалу про неправильне розуміння українцями принципів Болонського процесу, а отже, й неправильне його втілення.

Висновки. Таким чином, аналіз періодичних видань щодо мовної реалізації проблематики вищої освіти свідчить про велику увагу українського суспільства до актуальних проблем відповідної галузі. Виділені нами лексико-семантичні групи слів («Типи вищих навчальних закладів», «Учасники освітнього процесу», «Освітній процес та його якість», «Європейський вектор вищої освіти України») стають засобом репрезентації різних поглядів на трансформації в системі вищої освіти. Важливе місце в мові газетних текстів посідають образні номінації (епітети, метафори тощо) та авторські неологізми. Вони обґрунтовані появою нових понять та явищ у галузі вищої освіти в умовах її реформування.

Лексика сфери вищої освіти в контексті відповідної проблематики є емоційно забарвленою, вона набуває амбівалентних оцінних конотацій, здебільшого негативних. Перед нами постає суперечливий образ української вищої освіти: з одного боку, – самодостатньої одиниці із власними цінними традиціями, що склалися десятиліттями, з іншого – одиниці новоствореної, що переживає великі зміни, орієнтуючись на європейські традиції, часто не зрозумілі нашій громадськості.

Здійснений аналіз конотативного наповнення вказаних номінацій (виділені з контекстів асоціативні пари) дає багатий матеріал для ґрунтовних висновків стосовно стану українського університету сьогодні та передбачає подальші, більш комплексні дослідження з цієї тематики.

ЯЗЫКОВАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ НА СТРАНИЦАХ УКРАИНСКИХ ГАЗЕТ

*И. Н. Серебрянская, канд. филол. наук, доцент
Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина
E-mail: serebryanska@ukr.net*

Статья посвящена анализу языковых средств репрезентации высшего образования в Украине в условиях ее реформирования. На основании мониторинга текстов ведущих украинских периодических изданий выделены основные лексико-семантические группы образовательной лексики, проанализированы особенности их функционирования и коннотативного содержания в соответствии с проблематикой журналистских текстов и социально-политических условий в стране. Особое внимание уделено образным номинациям понятий высшего образования.

Анализ языковых средств реализации проблематики высшего образования в украинских масс-медиа, их эмоционально-оценочной окраски дает возможность создать полную картину современного его состояния, а также отношения представителей общества к происходящим событиям.

Ключевые слова: *высшее образование, образовательная лексика, лексико-семантические группы, метафора, неологизм.*

LANGUAGE REALIZATION OF HIGHER EDUCATION ISSUES IN UKRAINIAN NEWSPAPERS

*I. N. Serebrianska, PhD in Philology, associate professor
Sumy State University
2 Rymaskogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine
E-mail: serebryanska@ukr.net*

The article deals with the linguistic means of representation of higher education in Ukraine. The main lexical-semantic groups of the educational vocabulary are defined here. Due to the monitoring of leading Ukrainian periodicals the analysis of their functioning and connotation peculiarities has been done. The current issues of journalistic texts, social and political conditions in the country have been taken into account. Special attention is paid to the figurative nominations of educational categories.

The analysis of verbal means of the realization of higher education in Ukrainian mass media, of their emotional and evaluative content makes it possible to create a complete picture of higher education and the attitude of society to current events.

Key words: *higher education, educational vocabulary, lexical-semantic groups, metaphor, neologism.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макар І. С. Латинізми освітньої сфери в українській мові / І. С. Макар // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. – 2014. – Вип. 692–693. – С. 65–68. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_21.
2. Комісаренко Н. О. Лексико-семантичне поле «освіта» в англійській та українській мовах та проблема взаємовідповідності освітньої лексики / Н. О. Комісаренко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. – Вип. 22. – 2010. – С. 207–211.
3. Возна М. О. Освітня лексика в англо-українському та українсько-англійському перекладі / М. О. Возна, Н. М. Антонюк // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур» 18–19 листопада 2010 р. – К., 2010.
4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Ukrainian_by%20the%20British%20Council.pdf.
5. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради, 2014, № 37–38) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Серебрянська І. М. Формування українського поняттєво-термінологічного апарату вищої освіти в умовах модернізації національної вищої школи / І. М. Серебрянська // Мова і культура. – К. : Вид. дім Д. Бураго, 2015. – Вип. 18. – Т. 3 (178). – С. 334–338.
7. День (щоденна всеукраїнська газета), 2014–2016. - Режим доступу : Day.kyiv.ua/uk.
8. Дзеркало тижня (міжнародний суспільно-політичний тижневик), 2014–2016. - Режим доступу : Gazeta.dt.ua.
9. Урядовий кур'єр (щоденне видання центральних органів влади України), 2014–2016. - Режим доступу : Ukrurier.gov.ua.
10. Україна молода (щоденна інформаційно-політична газета), 2005–2016. - Режим доступу : www.umoloda.kiev.ua.
11. Укрінформ, 2015. Режим доступу : www.ukriform.ua.
12. Сегодня (щоденна громадсько-політична газета), 2016. - Режим доступу : www.segodnya.ua.

REFERENCES

1. Makar I. Latinisms of education in the Ukrainian language. *Naukovy Visnyk of Chernivtsi University. Germanic Philology*, 2014, vol. 692-693, pp. 65-68.
2. Komisarenko N. Lexical-semantic field 'education' in the English and Ukrainian languages and the problem of mutual correspondence of educational vocabulary. *Naukovi praci of Kamenetz-Podilsk National University*, 2010, vol. 22., pp. 207-211.
3. Vozna M., Antoniuk N. *Educational vocabulary in the English-Ukrainian and Ukrainian-English translation. International scientific conference "Language as the world of worlds. Grammar and poetic text structures. 18-19 November, 2010. Kiev, 2010.*
4. *The standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education*. Available at: http://www.enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Ukrainian_by%20the%20British%20Council.pdf.
5. *Law of Ukraine "On Higher Education"*. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 2014, no. 37-38. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Serebryanska I. The formation of Ukrainian conceptual apparatus and terminology on higher education in the modernization of national higher school. *Mova i Kultura*, Kiev, Dmitry Burago Publ., 2015, vol.18. issue. 3 (178), pp. 334-338.
7. *Day* (newspaper), 2014-2016. Available at: Day.kyiv.ua/uk.
8. *Dzerkalo Tyzhnia* (newspaper), 2014-2016. Available at: Gazeta.dt.ua.
9. *Uriadovy Curier*, (newspaper), 2014-2016. Available at: Ukrurier.gov.ua.
10. *Ukraine Moloda*, (newspaper), 2005-2016. Available at: www.umoloda.kiev.ua.
11. *Ukrinform*, 2015. Available at: www.ukriform.ua.
12. *Segodnia* (newspaper), 2016. Available at: www.segodnya.ua.

Надійшла до редакції 29 серпня 2016 р.